

UOT 336.244.2

GÖMRÜK CİNAYƏTLƏRİ: MAHİYYƏTİ VƏ AŞKAR EDİLMƏ PROBLEMLƏRİ

M.Y.YADULLA, N.N.HƏMİDOVA

*Bakı Dövlət Universiteti**narqiz@mail.ru, nargüzzbdu@mail.ru*

Məqalədə Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi, Gömrük məəcəlləsi və Azərbaycan Respublikasının digər qanunvericilik aktları ilə müəyyən edilən vəziyyətlərdə gömrük cinayətləri ilə bağlı halların araşdırılması və onların yaranmasının səciyyəvi xüsusiyyətlərinin əsaslandırılması nəzərdən keçirilir. Tədqiqatın metodologiyası - sistemli yanaşma və müqayisəli təhlil metodları. Tədqiqatın nəticələri – Gömrük cinayətlərinin açılması və istintaqı prosesinə mənfə təsir göstərən amillərə gətirib çıxaran halların aradan qaldırılması ilə bağlı normativ-hüquqi bazanın və bu sahədə müvafiq strategiyamızın daha da təkmilləşdirilməsi üzrə yeni elmi-nəzəri əsaslandırılmalar zəminində uyğun gələn təkliflərin irəli sürülməsi. Tədqiqatın məhdudiyətləri - elmi-nəzəri əsaslar baxımından daha geniş araşdırmalar tələb olunur. Tədqiqatın praktik əhəmiyyəti - dövlət büdcəsinin gəlirlərinin formalaşdırılmasında yeni mənbələrin aşkar edilmə səmərəsi. Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi - gömrük cinayətləri ilə bağlı məsuliyyət yaranan halların araşdırılması üzrə spesifikliyi ilə fərqlənən ilkin elmi-tədqiqat əsaslandırılmalarından biri kimi çıxış etməsi.

Açar sözlər: qaçaqmalçılıq, sərbəst iqtisadi zonalar, offşor zonalar, “kölgə biznesi”, valyuta sərvətləri, gömrük dəyəri.

Gömrük cinayətləri-hüquqi qadağaya zidd olaraq, gömrük sərhədləri vasitəsilə mal və nəqliyyat vasitələrinin Azərbaycan Respublikası ərazisinə gətirilməsi və buradan aparılması zamanı iqtisadi fəaliyyət sferasında baş verən, ictimai cəhətdən təhlükəli, cəzalandırılan əməllərdir.

Bunlara aiddir: qaçaqmalçılıq (AR CM-nin 206-cı maddəsi); Azərbaycan Respublikasının və xarici ölkələrin incəsənət, tarixi, arxeoloji sərvəti olan əşyaları Azərbaycan Respublikasına qaytarmama (AR CM-nin 207-ci maddəsi); xarici valyuta vəsaitlərini xaricdən qaytarmama (AR CM-nin 208-ci maddəsi); gömrük ödənişlərinin ödənilməsindən yayınma (AR CM-nin 209-cu maddəsi).

Göstərilən cinayətlər qanunverici tərəfindən iqtisadi sahədə cinayətlərə aid edilir (AR CM-nin 9-cu bölməsi). Onlar Azərbaycan Respublikasının iqtisadi təhlükəsizliyinə qəsd edir ki, bu da iqtisadiyyatın Azərbaycan Respublikasının sosial, siyasi və müdafiə cəhətdən mövcudluğunun və progressiv

inkışafının, mümkün daxili və xarici hədə və hərəkətlərə münasibətdə onun iqtisadi maraqlarının dayanıqlığı və müstəqilliyinin kifayət edəcək səviyyəsini təmin edən vəziyyəti kimi müəyyən olunur. Gömrük cinayətləri ölkədə həyata keçirilən sosial-iqtisadi islahatlar fonunda baş verir, Bu məqsədlə xarici iqtisadi fəaliyyətin əsas qaydalarını müəyyən edən normativ aktlar qəbul edilmişdir : “Azərbaycan Respublikasında xarici ticarətin daha da liberallaşdırılması haqqında” AR Prezidentinin 24 iyun 1997-ci il Fərmanı, “Valyuta tənzimi haqqında” AR-nın 1994-cü il 910 Nöli Qanun, “İxrac nəzarəti haqqında” 2004-cü il 772 Nöli Qanun, “Antidempinq, mühafizə və kompensasiya tədbirləri haqqında” 2016-cı il 261 Nöli Qanun və s.

Xarici iqtisadi fəaliyyətin liberallaşması və fəallaşması gömrük cinayətlərinin vəziyyət və dinamikasında əks olunmaya bilməzdi ki, statistik məlumatlar da bunu sübut edir. Gömrük cinayətlərinin təhlili onun əsas xüsusiyyətlərini, o cümlədən, artan ictimai təhlükəni, cinayətlərin əsasən təşkil olunmuş cinayətkar qruplaşmalar tərəfindən törədilməsini aşkara çıxarmağa imkan verir.

Artan ictimai təhlükəyə münasibətdə onu qeyd etmək olar ki, gömrük cinayətləri nəinki bütövlükdə dövlətin və onun hər bir vətəndaşının iqtisadi və sosial təhlükəsizliyinə, həm də bütün dünya ictimaiyyətinin təhlükəsizliyinə qəsd edir, belə ki, cəmiyyətin iqtisadi və sosial dayaqlarını sarsıdır. Qeyd etmək lazımdır ki, son zamanlar saxta müqavilələr altında xaricə axan valyuta sərvətlərinin “mərəkəzlərinin” nəzərəçarpan yerdəyişməsi baş vermişdir. Platin, qızıl, qiymətli metallar və xarici valyuta qismində valyuta sərvətlərinin xaricə aparılması geniş miqyas almışdır ki, bu da Azərbaycanın iqtisadi maraqlarına böyük ziyan vurur. «Valyuta tənzimi haqqında» Qanuna və digər qanunvericilik aktlarına əsasən gömrük orqanları 2016-cı ildə valyuta və valyuta sərvətlərinin Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhədindən keçirilməsi üzərində nəzarəti həyata keçirərək qanunvericiliyin tələblərini pozan şəxslərdən 1623124 ABŞ dolları, 52000 avro, 31407247 rus rublu, 156628 Azərbaycan manatı, 990345 manat dəyərində 22471 qram qızıl, 446267 manat dəyərində zinət əşyaları, 60005 manat dəyərində gümüş əşyalar, 1326 manat dəyərində 7,614 karat qiymətli daşlar, 2445 manat dəyərində 198,670 qram qiymətli metallar aşkar olunmuşdur.

Azərbaycan Respublikasının ərazisindən istifadə etməklə, yüklərin daxili tranzitlə daşınması geniş istifadə olunur. Aksizli məhsullarla, o cümlədən, spirtli içkilər və tütün məmulatları ilə hüquqa zidd əqdlər də artır ki, bu zaman da xarici iqtisadi kanallardan istifadə olunur.

Xarici istehsal avtomobillərin xaricdən gətirilmə prosesində sui istifadələrin də miqyası böyükdür.

Sərbəst iqtisadi zonaların (SİZ) yaradılması ilə bağlı xarici iqtisadi sahədə də vəziyyət mürəkkəbləşə bilər. SİZ-in ərazisində yerləşən bir çox dövlət və kommertiya təşkilatları XİF-də sərəfəli rejim prinsipini, ancaq sui məqsədlərlə istifadə edə bilərlər. Ona görə də SİZ-də kriminal vəziyyətin mürəkkəbləşməsi meylə qeyd olunur. Əksər halda bu kanallar strateji xammalın, defisit

olan resursların və Azərbaycandan valyutanın “yuyulma kanalı” qismində istifadə edilə bilər. Təsərrüfat subyektlərinin xarici iqtisadi və investisiya fəaliyyətlərində uyğunsuzluq halları müşayiət oluna bilər ki, bu da kölgə biznesinin geniş miqyası deməkdir. Bundan başqa, offşor zonaların köməyi ilə ölkədən valyuta axını baş verə bilər (Kipr, ABŞ, Seyşel adaları, Malta, İsveçrə və digər ölkələrə). İqtisadiyyat nazirliyinin məlumatına görə, xarici investisiyalı və birgə müəssisələrin ölkələr üzrə strukturunda Böyük Britaniya 7,9%, ABŞ 3,2%, Almaniya 1,9 % təşkil edir (mənbə: Azərbaycanda sahibkarlıq rəqəmləri -2016. İqtisadiyyat nazirliyinin rəsmi internet saytı).

Offşor zonalar beynəlxalq mütəşəkkil cinayətkarlığın və çirkli pulların “yuyulmasının” mövcud “qida” mənbələrindəndir (4,11). Nümunə kimi, 1996-cı ilin Seyşel adalarının İqtisadi inkişafı haqqında Qanununa istinad etmək olar. Buna əsasən, Seyşel adalarında 10 mln ABŞ dollarından az olmayan vəsaiti yerləşdirən investorlar, əgər Seyşel adalarında zorakılıqla bağlı cinayətlər və ya bilavasitə bu ərazidə narkotik maddələrlə bağlı cinayətlər törətməyiblərsə, gəlirlərin leqallaşdırılmasına görə cinayət təqibindən azad olunur və əmlaklarının müsadirəsindən müdafiə əldə edirdilər.

Bəşəriyyətə real təhlükə doğuran narkobiznesin nə qədər təhlükə doğurduğunu da qeyd etmək lazımdır. Dünyada narkotik vasitə istifadə edən 50 mln insanın 30 000-ə yaxını Azərbaycanın payına düşür (Mənbə-Azərbaycanın statistik göstəriciləri-2016. AR DSK). Hazırda narkotik vasitələrlə ticarət avtomobillərlə ticarətin illik dünya dövriyyəsini ötür və bütün dünya ticarətinin 8%-ni təşkil edir.

Statistik göstəricilər, cinayət işlərinin materialları sübut edir ki, keçmiş sovet respublikalarının əksəriyyəti beynəlxalq narkobiznesin ekspansiya obyektlərinə çevrilir, bu ölkələrdəki cinayətkar qruplar isə, onlarla fəal əlaqəyə girirlər.

Müsadirə edilən narkotik vasitələrin yarısından çoxu xarici mənşəlidir, narkobazarı tez bir zamanda dolduran heroin, kokain, tiryək və sintetik narkotik vasitələr kimi təhlükəli və bahalı olanlar isə, praktiki olaraq, qaçaqmalçılıq yolu ilə tamamilə xaricdən daxil olur. Daxili işlər nazirliyinin təqdim etdiyi 2016-cı ilin yekunlarına görə, narkotiklərlə əlaqədar 3243 cinayət, o cümlədən satışı ilə bağlı 810 fakt aşkarlanmış, 70 cinayətkar qrup zərərsizləşdirilmişdir. Qanunsuz dövriyyədən 934 kiloqram narkotik vasitə çıxarılmış, 146 kq-dan artıq narkotikin qaçaqmalçılıq yolu ilə ölkəyə gətirilməsinin qarşısı alınmışdır (Mənbə: DİN-nin 2016-cı ilin yekun təhlili. Mia.gov.az).

Gömrük cinayətlərinin növbəti xüsusiyyəti onların əsasən mütəşəkkil cinayətkar qruplaşmalar tərəfindən törədilməsidir. Mütəşəkkil cinayətkar qruplaşmaların qəsd predmeti narkotik vasitələr, silah, nüvə materialları və kimyəvi silahın komponentləri, avtonəqliyyat vasitələri, nadir metallar, mədəni sərvətlər, valyuta və s.-dir. Gömrük orqanları tərəfindən (o cümlədən digər hüquq-mühafizə orqanları ilə birlikdə) görülmüş qətiyyətli tədbirlər nəticəsində 2016-cı il ərzində narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və onların prekur-

sorlarının qanunsuz dövriyyəsi ilə əlaqədar 136 fakt aşkar olunmuşdur. Bu faktlar üzrə ümumilikdə 1 ton 136 kq 153 qram narkotik vasitə və psixotrop maddələr qanunsuz dövriyyədən çıxarılmış. Bunların içərisində 1 ton 113 kq 998 qram heroin, 6 kq 789 qram tiryək, 3 kq 881 qram marixuana, 11 kq 324 qram həşiş, 30,697 qram metadon, 2,224 qram və 50 həb alprazolam, 40 qram fenobarbital, 2015 2016 213 130 51,443 qram metamfetamin, 4,658 qram və 100 həb klonazepam, 6,212 qram tenamfetamin, 1,83 qram amfetamin, 0,95 qram və 8 həb MDMA (ekstazi) və digər maddələr olmuşdur. 2016-cı il ərzində Azərbaycan Respublikası gömrük orqanları tərəfindən narkotiklərin qanunsuz dövriyyəsi ilə məşğul olmağa cəhd edən 29 narcoqrup aşkar edilərək zərərsizləşdirilmişdir. Bu isə 2015-ci ildəki göstərici ilə müqayisədə eynilik təşkil edir.

Mütəşəkkil cinayətkar qruplaşmaların fəaliyyəti əksər halda beynəlmiləl xarakter daşıyır. İnformasiya texnologiyaları və telekommunikasiya sahəsində dövlətin maraqlarına qəsd edən mütəşəkkil cinayətkarlığın yeni kriminal halı kibercinayətkarlıqdır. Kibernetika məkanının inkişafı nəinki beynəlxalq hüquq subyektlərinin çoxsaylı əqdlər bağlamaq bacarığını, həm də dövlətin təhlükəsizliyini transformasiya etdi, belə ki, raket və kosmik silahlanma sistemində nəzarət edən kriptografik kodların şifrələrinin sındırılması mümkünüyü yarandı (1, 82).

Kriminal sahədə silaha daima artan tələb, cinayətkar birliklərin beynəlmiləşməsi silah və hərbi sursatların qaçaqmalçılığı problemini də aktual edir. Gömrük sərhədi vasitəsilə mədəniyyət sərvətlərinin qeyri-leqal dövriyyəsinin həcmnin artmasına dayanıqlı meyl müşahidə olunur. Son dövrlərdə mədəniyyət sərvətlərinin qanunsuz olaraq ölkədən çıxarılması üzrə ixtisaslaşan mütəşəkkil cinayətkar qruplaşmaların fəaliyyəti fəallaşmış.

Gömrük orqanları əksər hallarda təsadüfi qaçaqmalçılarla deyil, yaxşı təşkil olunmuş “kölgə” biznesi üzrə çərçivəsində fəaliyyət göstərən strukturlarla qarşılaşırlar. Kriminal strukturların fəaliyyətində daha “cazibədar” sahə əqli mülkiyyət obyektlərinin (hər ay, məsələn, daxili bazara qanunsuz olaraq, minlərlə kompakt-disklər daxil olur) qanunsuz dövriyyəsidir. Mütəşəkkil cinayətkarlığın alkoqollu içkilərin qaçaqmalçılığı sahəsinə də təsiri artır. Daha çox gəlir gətirən sahələr: neft, metal ixracı, ərzaq və digər məhsulların idxalı da cinayət qruplarının maraq orbitinə düşür (3, 67).

Gömrük cinayətlərinin digər xüsusiyyəti onların həddən artıq gizliliyidir. Yuxarıda göstərilən statistik məlumatlar heç cür gömrük sahəsindəki cinayətkar fəaliyyətin ölçülərini əks etdirə bilməz. Dövlət Gömrük Komitəsinin verdiyi məlumata görə, 2016-cı ildə 323 qaçaqmalçılıq faktı, 129 narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qanunsuz dövriyyəsi ilə əlaqədar faktlar, 83 aksiz markası ilə markalanmalı olan malları belə marka olmadan idxal etmə faktları aşkar olunmuşdur. Gömrük orqanları tərəfindən 1 136 025.0150 qram narkotik vasitə, 107.5795 qram psixotrop maddə aşkar edilib götürülmüşdür.

Narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qaçaqmalçılığına xüsusi

diqqət yetirmək lazımdır. Belə ki, narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin istehlak miqyasının artımı ölkənin mülli təhlükəsizliyinə ciddi hədədir. Narkotik vasitələrin qanunsuz dövriyyəsi beynəlxalq mütəşəkkil cinayətkarlığın fəaliyyətində birinci yeri tutur. Narkotik vasitələrin qanunsuz dövriyyəsi ilə əlaqədar olan mütəşəkkil cinayətkarlığın iqtisadiyyat sahəsinə daxil ola bilməsi hökumətlərin iqtisadi infrastrukturun yaradılması və inkişafı üzrə söylərini sarsıdır, bu isə iqtisadi və sosial problemlərin həll olunma bilməməsi deməkdir. Beynəlxalq mütəşəkkil cinayətkar qruplaşmaların fəaliyyəti istənilən ölkənin ictimai və milli təhlükəsizliyinə hədə yaradaraq, iqtisadi və sosial problemlərin həllində milli hökumətlərin söylərinə ciddi zərər vurur. Azərbaycan Respublikasının gömrük orqanları narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qaçaqmalçılığı ilə mübarizədə müəyyən işlər aparırlar. Azərbaycan Respublikasının gömrük xidmətinin məlumatına görə, narkotik vasitələrin, narkotik mənşəli, psixotrop və güclü təsirli preparatların strukturunda: heroin, mariyuana, tiryək, həşiş; mazelpan, fenazepam və digər trankvilizatorlar; efedrin və efedrin preparatları; morfin və analoqları; fenobarbital və digər barbituratlar üstünlük təşkil edir.

Yuxarıda deyilənlər gömrük cinayətlərinin aşkar edilə bilməməsi səbəblərinin təhlilini zəruri edir. Bura əsasən daxildir:

1. Azərbaycan Respublikasının sərhəd dövlətlərlə dövlət sərhədinin bağlı olmaması, şəffaflığı.
2. Gömrük sərhədində gömrük nəzarətinin vəziyyətində və təşkilində problemlər.
3. Gömrük orqanları əməkdaşlarının, əsasən, AR gömrük sərhədindən mal və nəqliyyat vasitələrinin yerdəyişməsi üzərində gömrük rəsmiləşdirilməsinə və gömrük nəzarətini həyata keçirən əməkdaşların hüquqi və digər biliklərindəki boşluqlar.
4. Gömrük orqanlarının vəzifəli şəxsləri tərəfindən gömrük cinayətlərinin aşkarlanmasına qarşılıq.
5. Gömrük nəzarətini həyata keçirən bölmə və xidmətlərin maddi-texniki təminatının zəif olması.

Gömrük sərhədində gömrük nəzarətinin təşkil və vəziyyəti-gömrük cinayətlərinə, xüsusən təşkilatlardan və fiziki şəxslərdən tutulan gömrük ödənişlərinin ödənilməsinə təsir göstərən kifayət qədər mühüm amildir (2,104). Müasir gömrük sisteminin əsas xüsusiyyətlərindən biri odur ki, mal və nəqliyyat vasitələrinin tamamlayıcı gömrük rəsmiləşdirilməsi sərhədyanı gömrük (göndərən gömrük idarəsi) regionunda deyil, bəyannaməçinin olduğu yer üzrə daxili gömrük idarələrində aparılır. Belə vəziyyət kriminal elementlər tərəfindən istifadə edilə bilər ki, bunlar da keçirilən mallara olan sənədlərdə saxta hüquqi şəxslər, mövcud olmayan təyinat yerləri və s. göstərə bilərlər. Müəyyinəyə qaldıqda isə aparılan tədqiqatlar göstərir ki, gömrük orqanının hər bir işçisinə sutka ərzində tonlarla qablaşdırılmış yük düşür ki, bunların da ancaq 1%-i real olaraq müəyyənləşdirilə bilər. Belə şəraitdə qaçaqmalçılıq predmetlərinin (gizlədilmiş, düzgün bəyan olunmamış) aşkar olunma ehtimalı azalır.

Yuxarıda göstərilən amil digəri ilə -gömrük orqanı əməkdaşlarının, ilk növbədə, AR gömrük sərhədindən mal və nəqliyyat vasitələrinin keçirilməsi üzərində gömrük rəsmiləşdirilməsi və gömrük nəzarətini həyata keçirən: gömrük rəsmiləşdirilməsi və gömrük nəzarəti, mal və nəqliyyat vasitələrinin çatdırılması, gömrük rəsmiləşdirilməsi və gömrük nəzarətinin təşkili, gömrük rəsmiləşdirilməsi, gömrük prosedurları, ərazi üzrə gömrük gəlirləri və pul vəsaitlərinin uçotu, gömrük statistikasına və təhlilinə nəzarət, valyuta nəzarəti bölmələrinin əməkdaşlarının hüquqi və digər bilikləri sahəsində boşluqlarla sıx surətdə bağlıdır.

Aparılan tədqiqatlar göstərilən bölmələrin əməkdaşlarının cinayət hüququ, cinayət prosesi və xüsusən cinayətlərin açılmasını, o cümlədən, sənədlərin tam və qismən saxtalaşmasını aşkar etmək üsullarını işləyib hazırlayan kriminalistika biliklərinin zəif olduğunu göstərir.

Ona görə də gömrük cinayətləri müvafiq bölmə əməkdaşlarının zəruri hüquqi biliklərinin olmaması səbəbindən açılmaya bilər. Belə ki, gömrük rəsmiləşdirilmə və nəzarətinin həyata keçirilməsi zamanı bəyannaməçi gömrük orqanına mallar üzrə zəruri sənədləri: mənşə haqqında sertifikat, idxal və ya ixracca icazə, müxtəlif dövlət orqanlarının (Mədəniyyət və Turizm nazirliyinin, Səhiyyə Nazirliyinin və s.), mal müşayiət – bəyannaməçi tərəfindən rəsmiləşdirilən və təsdiqlənən (məhür və ştampları və hüquqi şəxs rəhbərinin imzası ilə) sənədləri verir. Beləliklə, gömrük rəsmiləşdirilməsi və gömrük nəzarəti bölmələrinin əməkdaşları mahiyyətə, sənədlərin imzalanması və texniki-kriminalist tədqiqatını aparırlar, bu isə kriminalist sənədləşdirilmə sahəsində dərin biliklər tələb edir. Onlar bu biliklərə malik olmadığından, göstərilən rekvizitlərin saxtalaşma əlamətlərini və deməli, gömrük hüquq pozmalarını əksər hallarda aşkara çıxara bilmirlər.

Saxta və kontrafakt məhsullarla iş daha çətinləşir. Gömrük cinayətləri arasında saxtalaşdırılma, kontrafaksiya çox böyük yer tutur. Bununla bağlı dövlətlərə dəyən ziyan milyard manatlarla ölçülür. Bu sahədə olan cinayətlər ölkənin beynəlxalq nüfuzunu qırır, investisiya mühitini pozur, vəzifəli şəxslər arasında korrupsiyaya səbəb olur, cəmiyyətin intellektual və mədəni potensialını laxladır.

Saxta idxal dərman vasitələrinin milli farmasevt bazarına daxil olması xüsusi narahatçılıq yaradır. Xaricdən kifayət qədər saxta dərman vasitələri ölkəyə daxil olur, əksər halda bakteriya əleyhinə vasitələr, hormonal, analgetiklər və s. idxal olunur. Onların aşkar olunması vasitəçi-firmaların çoxsaylı olmasına və keyfiyyətin müəyyən olunması üçün diaqnostikanın mürəkkəbliyinə görə çətinləşir.

Hüquqi biliklər sahəsində problemlər gömrük xidmətinin əməliyyat axtarış bölmələrinin əməkdaşlarında da nəzərə çarpır. Bu məsələnin həllinə onların köməyi əhəmiyyətsizdir. Xüsusən əməliyyat-axtarış bölmələrinin materialları üzrə gömrük ödənişlərinin ödənilməsindən kənarlaşma üzrə 17% cinayət işləri açılır. Bununla belə, bu cinayətlər gömrük cinayətləri strukturunda əsas yerlərə

dən birini tutur.

Gömrük orqanlarının vəzifəli şəxsləri tərəfindən qarşdurma gömrük cinayətlərinin aşkar olunmasına mane olan kifayət qədər əhəmiyyətli amildir. Hər şeydən əvvəl qeyd etmək lazımdır ki, gömrük orqanlarının rəhbərləri ilk növbədə fiskal funksiyanın reallaşmasını əsas tuturlar. Hüquq mühafizə fəaliyyəti ikinci planda dayanır, bəzən isə onlar bunun uğurla reallaşmasında maraqlı deyillər. Gömrük rəsmiləşdirilməsi və gömrük nəzarətinin gömrük dəyərinin müəyyən edilməsinə və cərimə sanksiyalarının ölçülərinə (onların maksimal ölçüsü minimal ölçüsünü on dəfələrlə ötür) subyektiv yanaşmaya imkan verən işlənməmiş qaydası məhz belə əməkdaşların köməyi ilə gömrük ödənişlərinin ödənilməsindən kənarlaşma üçün əlavə şərait yaradır.

Açılan cinayət işlərinin təhlili göstərir ki, cinayətlərin 40%-dən çoxu gömrük işçilərinin, gömrük orqanlarının keçmiş əməkdaşlarının və xarici iqtisadi fəaliyyətin, o cümlədən təşkil olunmuş cinayətkar qruplarla əlaqəli olan iştirakçıların əvvəlcədən razılaşdırılmış qrupları tərəfindən törədilir. Onların törətdikləri cinayətlər, bir qayda olaraq, rəsmiləşdirilən yüklərin yanlış bəyan edilməsi ilə əlaqədardır.

Ümumiyyətlə, cinayətkarlığa spesifik amillər də təsir göstərir:

- sərhəd statusunun qeyri-müəyyənliyi, onun müvafiq rejiminin olmaması;
- sərhədyanı bölgələrdə əhalinin aşağı həyat və məşğulluq səviyyəsi, bir çox əvvəllər mövcud olan müəssisələrin bağlanması.

Nəticələr:

1. Gömrük cinayətləri-xarici iqtisadi fəaliyyət sahəsində baş verən ümumi təhlükəli, cəzalandırılan əməllərdir. Onların ümumi qrupa ayrılması mal və nəqliyyat vasitələrinin gömrük sərhədi vasitəsilə aparılması və gətirilmə qaydasını tənzimləyən gömrük işinin spesifikasiyası ilə şərtlənir. Gömrük cinayətlərinin spesifik əlamətləri aşağıdakılardır: yüksək ictimai təhlükəlilik, əsasən mütəşəkkil cinayətkar birliklər tərəfindən törədilmə, gizlilik.

2. Gömrük cinayətkarlığı ilə mübarizə xarici iqtisadi fəaliyyət sahəsində cinayətkarlığın vüsətinə cavab vermir. AR DGK-nun məlumatlarına görə, 2016-cı ildə gömrük orqanları tərəfindən 9016 hüquqpozma faktı aşkar edilmiş, bunlardan 513-ü cinayət xarakterli olmuş və həmin faktlar üzrə tutulmuş qaçaqmalçılıq əşyalarının və digər cinayət predmetlərinin dəyəri 6 milyon 692 min manatdan çox təşkil etmişdir.

3. Gömrük cinayətlərinin açılması və istintaqı prosesinə mənfəət təsir göstərən amillərə aşağıdakılar aiddir:

- gömrük cinayətlərinə görə cinayət məsuliyyətini nəzərdə tutan cinayət-hüquqi normaların quruluşunun təkmlil olmaması;
- istintaq işlərinin təşkilində çatışmazlıqlar;
- Gömrük xidmətinin istintaq orqanlarının texniki-kriminalist təminatının çatışmazlığı.

ƏDƏBİYYAT

1. Кочубей М.В. Уголовная ответственность за преступления в сфере таможенной деятельности. М.: Инфра-М, 2014, 300 с.
2. Козыркин А.Н. Преступления в сфере таможенного дела // Ответственность за нарушения таможенных правил. М.: Норма, 2016, 434 с.
3. Иванова С.Ю. Уголовно-правовое обеспечение деятельности таможенных органов. М.: Инфра-М, 2015, 670 с.
4. Виктор В.С. Некоторые проблемы совершенствования прокурорского надзора за исполнением законодательства в свободных и оффшорных зонах // Укрепление законности в экономике социальной сферы и административной деятельности средствами прокурорского надзора. Сп.-П.: Питер, 2011, 290 с.
5. Azərbaycanda sahibkarlıq rəqəmlərlə -2016. İqtisadiyyat nazirliyinin rəsmi internet saytı
6. Azərbaycanın statistik göstəriciləri-2016. AR DSK
7. DİN-nin 2016-cı ilin yekun təhlili. Mia.gov.az
8. Azərbaycan Respublikası gömrük orqanlarının 2015 - 2016-cı illər ərzində hüquqpozmalara qarşı mübarizə üzrə fəaliyyətinin nəticələri haqqında H E S A B A T

ТАМОЖЕННЫЕ ПРЕСТУПЛЕНИЯ: ОСОБЕННОСТИ И ПРОБЛЕМЫ ВЫЯВЛЕНИЯ

М.Я.ЯДУЛЛА, Н.Н.ГАМИДОВА

РЕЗЮМЕ

В статье говорится о таможенных преступлениях, которые совершаются на фоне происходящих в стране социально-экономических преобразований, когда на смену тотальному контролю государства пришел механизм государственного регулирования торговых связей азербайджанских участников международного рынка с использованием инструментов и методов, традиционных для стран с рыночной экономикой. Действия организованных преступных сообществ нередко носят интернациональный характер. Новым криминальным явлением организованной преступности, посягающим на интересы государств в сфере информационных технологий и телекоммуникаций, является преступность в так называемом киберпространстве. Развитие кибернетического пространства не только трансформировало способность субъектов международного права заключать большое разнообразие сделок, совершаемых через границы, но и безопасность государств, поскольку появилась возможность дешифрования их криптографических кодов, контролирующих системы ракетного и космического вооружения. К факторам, оказывающим негативное влияние на процесс раскрытия и расследования таможенных преступлений, относятся:

- несовершенство конструкции уголовно-правовых норм, предусматривающих уголовную ответственность за таможенные преступления;
- несовершенство норм уголовно-процессуального законодательства Азербайджанской республики, регламентирующего процесс предварительного расследования вообще и таможенных преступлений в частности.

Ключевые слова: контрабанда, свободные экономические зоны, оффшорные зоны, «теневой бизнес», валютные богатства, таможенная стоимость

M.Y.YADULLA, N.N.HAMIDOVA

SUMMARY

The article deals with customs crimes that are committed against the background of socio-economic transformations taking place in the country, when the mechanism of state regulation of trade relations between Azerbaijani participants of the international market replaced by total control of the state, using tools and methods traditional for countries with a market economy. The actions of organized criminal communities are often of an international nature. A new criminal phenomenon of organized crime, encroaching on the interests of states in the field of information technology and telecommunications, is crime in the so-called cyberspace.

The development of cybernetic space not only transformed the ability of subjects of international law to conclude a wide variety of transactions across borders, but also the security of states, since it became possible to decipher their cryptographic codes that control missile and space weapons systems. Factors that have a negative impact on the process of disclosure and investigation of customs offenses are:

-Inadequate design of criminal law provisions providing for criminal liability for customs offenses;

- imperfection of the norms of criminal procedure legislation of the Azerbaijan Republic, regulating the process of preliminary investigation in general and customs crimes in particular.

Key words: smuggling, free economic zones, offshore zones, “shadow business”, currency wealth, customs value